

ներու բացարձակ ոճով ու նշաններով դրամներ ունինք որ « Լեւոն » ի անունով ստորագրուած են :

Նոյնն է Լեւոն Ե. Էն վերջ, 1375-էն մինչեւ 1423 թ. Սիսի մէջ իշխան Կոստանդին անունով թագաւորի մը պարագան, որ 1423-ին Կիլիկիան աշխարհի բոլոր մեծամեծներով եւ 30,000 ընտանիքներով վերջնականապէս կը փոխադրուին Կիպրոս եւ այլուր: Անձնապէս կը հաւատամ որ Լեւոն Լուսինեանի գերեզմանութենէն յետոյ, արարական գերիշխան հովանաւորութեան մը տակ, ունեցած ենք Կոստանդին թագաւոր անունով վերջին իշխանաւոր մը, որ իշխած է քաղաքականապէս տկարացած ու տնտեսապէս քայքայուած Սիսուան աշխարհին վրայ: Ինծի ծանօթ Կոստանդինեան դրամներու աշխարհի խումբերը ի նըպաստ վերջին Կոստանդինի մը կը վկայեն: Կարծէ որ մեր բանասէր վանական Հայրերը ու Կիլիկիան պատմութեամբ հետաքրքրուող յարգելի գիտնականներ այս ուղղութեամբ նոր պրպտումներ կատարեն, որպէսզի փակուէր կասկածելի ու անորոշ մնացած այս երկու հայկազն թագաւորներու ժամանակադրական կարգը ու մեր հայրենի անկախութեան կորուստի վերջնական թուականն ալ կէս դարով յետաձգուէր:

Վերջացնելէ առաջ մեր այս երկրորդ գեղեցութեամբ, տանք նաեւ մեր վերջին երկու թագաւորներուն՝ Կոստանդին Գ. ի (1365-1374) եւ Լեւոն Ե. Լուսինեանի (1374-1375 + 1393) դրամներու մասին քանի մը տեղեկութիւններ:

Սուրբ Ղազարու Թանգարանի հաւաքածոյին ամենակարեւոր մասը կը կազմեն անոնք:

Կոստանդին Գ. ի արծաթ դրամները կը բաժնուին երեք խումբերու.

Ա. խումբ, առանց ո եւ է նշանի.

Բ. խումբ, Լ սկզբնատառով.

Գ. խումբ, դաշտին մէջ . Երեք կէտերով:

Արծաթադրինձ դրամներու թիւն է՝ 6: Այս դրամներէն ոմանք քիչ առաջ յիշած Կոստանդին Ե. թագաւորին յետ - Լուսինեան շրջանին կը պատկանին: Օր մը երբ յարմար առիթով ներկայացնենք այս թագաւորը, կու տանք նաեւ անոր դրամներու մասին ծանօթութիւններ:

Իսկ Լեւոն Ե. Լուսինեան ունի միայն մէկ փոքր պղինձ:

Ե.

Յարգելի ընթերցողներս կը ներեն որ երբեմն մեր գեղեցութիւն սահմանէն դուրս ելանք: Մեր նպատակը այս յարմար առիթէն օգտուելով ցոյց տալ է մեր ազգային դրամագիտութեան հետաքրքրականութիւնը եւ այն բոլոր յարակից հարցերը որ ակամայ կը դրուին մեր առջեւ: Որովհետեւ այսօրուան դրամագիտութիւնը այն չէ՝ ինչ որ էր կէս դար առաջ: Այսօր չի բաւեր տալ դրամի չոր նկարագրականը միայն ու անցնիլ: Դրամները անսպառ աղբիւրը կը հանդիսանան նորանոր հարցականներու, որոնք այս կամ այն ձեւով կապ մը, աղբիւր մը ունին անձանթ կամ անորոշ մնացած ո եւ է պատմական, գիտական, գեղարուեստական, տնտեսական, ազգային - սոցիալին կամ կրօնական հարցերուն հետ: Չափազանց հակիրճ գիծերով ներկայացուած, ահա այս է Ս. Ղազարու Թանգարանի Ռուբրիկեան դրամներու այս նշանաւոր հաւաքածոյի ընդհանուր պատկերը, որ կը յուսանք նորանոր յաւելումներով եւ մասնաւոր նուիրատուութիւններով աւելի պիտի կատարելագործուի ու ճշխանայ, ի պարծանս Հայ Ժողովուրդին ու անոր դարաւոր պատմութեան:

ՊԵՐՃ Մ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Փարիզ, 1952, Յունիս

ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ԱՐԵՎԵԼԻ

Կիլիկիան պատմութեան մէջ Արեգնի անապատը ունի իր առանձնայատուկ տեղը: Արեգնի վանքին հիմնարկութեան թըլըլէն անյայտ կը մնայ, առաջին անգամ կը յիշուի, Գրիգոր Բ. Վկայասէր կաթողիկոսի օրով՝ 1065 թուականներուն: Բայց ինչպէս յայտնի կ'երեւի, Կիլիկիան շրջանին մէջ ակնառու դիրք մը կը զբաղէր այդ վանքը եւ իբր ուսումնարան կը ծառայէր Սեաւ լեռան վանքերու ու մենակեացնեւորու, հայթայթելով վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ: Վկայասէր՝ կաթողիկոս օծուելէ յետոյ նախընտրեց Արեգնի վանքին մէջ բնակիլ ու հոն հայրախօսական ուսումնասիրութիւններ կատարել ու թարգմանութիւններով զբաղիլ:

Պահլավունի Ապիրատ իշխանը երբ մեռաւ, անոր երկու անչափահաս զաւակները՝ Գրիգորն ու Ներսէսը - ապագայի Շնորհալին - որ իր քեռորդին զաւակներն էին՝ իր մօտ բերել տալով Արեգնի վանքին մէջ անոնց կրթութեան հոգ տարաւ:

« ԶԳրիգորիս էառ առ իւր Գրիգոր վրկայասէր, եւ անուցանէր ի վանս Արեգի Անապատին որ ի Սեաւ լեռին եւ յետ սալուոց էառ եւ զկրտսեր եղբայր նորին Գնեթսէս » - Շնորհալի:

Գաղիկ Արասեան իբր վտարանդի արքայ Ծամնդաւ կը նստէր եւ իր միջամտութեան շնորհիւ Վկայասէր կաթողիկոս օծուած էր, եւ անշուշտ կաթողիկոսական աթոռը՝ իբր պաշտօնատեղի Ծամնդաւը բնակէր, որ կաթողիկոսները Հայ վորութեան, որ կաթողիկոսները իբր թագաւորին մօտ պէտք է ըլլային իբր խորհրդանիշ Ազգային միութեան եւ միասնականութեան:

Բայց Վկայասէր չառ հեղ կը սիրէր մնալ Արեգնի վանքին մէջ, օգտուելով վանականներէն, իբր թարգմանութեանց եւ ընդօրինակութեանց մէջ՝ անոնց աշխատութիւններով:

Գաղիկ Արասեանի մեռնելէն յետոյ, 1079-ին, Վկայասէր հաստատուեցաւ վերջնականապէս Արեգնի վանքը: Իրեն յաջորդող Բարսեղ Անեցի Կաթողիկոսն ալ միշտ Արեգնի վանքը կ'այցելէր ու կը մնար հոն:

Արեգնի վանքը կեդրոն տեղ մըն էր, քիսուսի կարմիր վանքին, եւ հռչակաւոր Շուրի վանքին մէջտեղուանքը. « Սեաւ եւ մթին » լեռան անառիկ դիրքի մը մէջ բոյն դրած:

Շնորհալին, Վկայասէրի մասին խօսած ատեն կ'ըսէ.

Մինչ ի Տաւրոս լեռան հասնալ
Անդ ուր Սրբոց բնակի եղեալ,
Ի Սեաւ մթին լեռան անուանեալ
Ուր եւ հոգիք լուսաւորեալ
Եւ ընդ մոսին յար խօսեցեալ:

« Սեաւ ու մթին լեռ » Ամանոսեան լեռներն են, որ Աղեքսանդրեակի ծոցէն սկըսեալ կը տարածուին դէպի հիւսիս՝ լայնանիստ վեհօթեամբ, եւ կը հասնին մինչեւ Ջահան գետի ձախ ափերը: Ջահանի աջ ափերէն վեր, Տաւրոսեան լեռները ու անոր ձիւնապատ զաղաթները կ'երկարին արեւելք, կազմելով հայկական Տաւրոսեան լեռները: Մեր պատմագիրները՝ ինչպէս նաեւ Շնորհալին, « Սեաւ ու մթին » լեռ կը կոչեն Ջահան գետին հիւսիսը ու Տաւրոս լեռներու ստորոտը տարածուող այս հողամասերը, որ անտառներով, մացառներով ու լեռնադաշտ հովիտ ու ձորերով, անանցանելի կիրճերով լայնածաւալ գետին մը կը կազմեն:

Այս մթին ու անտառուտ, միեւնոյն ատեն անմատչելի հողամասին մէջ մենք ունեցած ենք մէկէլ հռչակաւոր վան-

